

Uido Truija

Meresoolased huuled

Esimene raamat

Kõigepealt lõi Suur Vaim metsa ja ümbritses selle ääretu veteväljaga. Paigutas metsarüppe siia-sinna järvesilmi, sättis nende vahele voolama jõed, jõekesed ja ojad. Elustas loodust loomade, lindude ja inimestega, veekogudesse puistas kalu. Kinkis neile armastuse ja söögi. Laotas siis üle mõõtmatu metsalaane ja mere helesinise taevakupli ning pani selle alla hõljuma pilved. Kõik see, mis juhtus hiljem, ei ole enam Suure Vaimu kätetöö.

Irokeesi-indiaanlaste uskumus

Esimene peatükk

1635. aasta septembri viimasel päeval väljus Stockholmi sadamast väike kahemastiline luup. Luubi fokkmast kandis kolme raapurje, tagumisse masti oli heisatud nelinurkne kröitseil ja selle all asetseis suur kolmnurkne ladina puri. Lühikesel pukspriidil püüdis tuult kaks kliivrit. Laeva ülemisel tekil asetseisid kummaski pardas neli suurtükki, kaitseks mereröövlite eest.

Laev manööverdas skäärides ja liikus tasasel käigul edasi, avamerele. Taevas oli selge, puhus paras läänetuul, luup õõtsus rahulikult ja ühtlaselt madalatel lainetel. Päike näitas keskpäeva. Õhtu hakul jõudis laev skääride vahelt välja Läänemerele. Tuul oli tugevnenud, rasked tinahallid lained peksid vastu parrast, lennutades veepritsmeid üle laevalae. Idataevasse ilmusid mõned üksikud tumedad pilverünkad, kuid läänekaar oli pilvitu. Suur kollakas-punane päikeseketas vajus Läänemerre, ennustades püsivat ilma ja rahulikku ning kiiret meresõitu. Ainult väike, peaaegu olematu tume viirg horisondil andis tähelepanelikumale vaatlejale märku, et oodata võib ka olulist ilmamuutust.

Schleswig-Holsteini hertsog Friedrich III oli Gottorpis valmis seadnud ja teele läkitanud suurejoonelise ekspeditsiooni, et uurida eurooplastele kaugeid ja eksootilisi maid, Moskoviitiat ja sellest veel kaugemaid alasid – Väike-Aasia, Pärsia. Laev oli teinud sissesõidu Stockholmi ja nüüd purjetas Läänemerele, eesmärgiga jõuda Neeva jõe suudmesse, et mööda maismaad jätkata teekonda Moskvasse.

Ekspeditsiooni koosseisu kuulus Tüüringist pärit jurist, Schleswig-Holsteini hertsogi saadiku staatuses õuenõunik Philipp Crusius ja tema sõber, samuti saadiku staatuses Adam Ölschläger, kirjanikunimega Adam Olearius. Kolmekümne üheksa aasta vanune Philipp Crusius valdas keeli, oli mitmekülgselt haritud ja suurepärase kommetega. Pikka kasvu, laiaõlgsele mehiste näojoontega härrasmehele olid osaks saanud paljude daamide kuumad sosinad, meelitus- ja armusõnad; ta oli tunda saanud nende kirglikke käsivarsi ümber kaela, kuid ikka oli ta jäänud endale kindlaks ega kiirustanud abiellumisega. Ka tema sõber Adam Olearius oli saanud

suurepärase hariduse ja kasvatusena, oli rännuhimuline ja omas kalduvusi teaduslikuks tegevuseks.

Ette rutates tuleb märkida, et Adam Oleariusest sai hiljem kirjanik ja õpetlane. Ta kirjutas oma rännakutest raamatu “Reis Moskoviitide maale ning Moskva kaudu Pärsiasse ja tagasi”. Raamat tõlgiti paljudesse keeltesse. Philipp Crusiusest aga sai Tallinna jõuka linnakodaniku korralik koduväi, kelle nime tegid maailmakuulsaks järeltulijad.

Philipp Crusius ja tema reisikaaslane Adam Olearius nõjatusid reelin-gule, nautides kaunist päikeseloojangut. Aegamisi kadus tohutu helendav päikeseketas Läänemere voogudesse. Horisondi taha vajunud päike värvis kogu taevaveeru imekaunite kuldsete, helekollaste ja roosade värvidega. Pikkamisi värvid kustusid ja taevast süttisid tähed, näidates meremeestele teed ööpimedusega kaetud veeväljal. Terve öö ja järgneva päeva purjetas laev ühtlases tuules, õhtuks jõuti Soome lahe suudmesse. Tuul pöördus paremasse pardasse, tuulepealsesse taevakaarde ilmusid hallid pilved.

Hommikuks oli kogu taevaalaotus täitunud pilvedega; madalad tinahallid pilvesagarad venisid üle Soome lahe. Tuul puhus üha valjemini ja muutus varsti väikeseks tormiks, pannes laineharjadel jooksmata valged “jänessed”. Torm aina ägenes, tuuleiilid rebisid purjesid, tuul vingus raadel ja taglases, rapsis vante, brassiotsi ja talisid. Lainevallid tormasid luubi ahtrisse, heitsid laeva põigiti laineorgu ning järgnev laine uhas sellest üle, paisates tohutud veemassid laevalaele. Tuuleiilid ja tormilained rebisid allruume sulgevaid luuke ja tekiehitisi, vesi tungis siseruumidesse. Vahetpidamata ja kogu jõust töötasid mehed pumpade kallal, kuid veetase lastiruumis üha suurenes, määrates laeva aeglasele, aga kindlale hukule. Kaptan lükkas roolimehe kõrvale, pigistas tugevalt roolipulkasid, jagas käsklusi ja hoidis täies purjes laeva kursi lähimale maalapile – Kõrgessaarele. Laeval süüdati tõrvatünn, andmaks merehädalistest märku. Püüdes laeva veepeal hoida, heideti üle parda kahurid, seejärel ankrud ja ankruketid, kogu laevatekil asunud laadung. Hädavaevu liikus täitunud veest raskeks ja manööverdamisvõimetuks muutunud luup Kõrgessaare ranna suunas ja paiskus lõpuks päästvale madalikule.

Merehädalised päästeti ning nad leidsid ulualust Kunda mõisas, mille omanikuks oli Johann Möller. Ta pärines möldrite suguvõsast. Möldrite järeltulijad kogusid jõukust, muutusid suurkaupmeesteks ja said raehärradeks. Johann Möllerile kuulus mitu maja Tallinna all-linnas ning mõis Kundas. Tal oli ka kolm poega ja seitse tütart, neist Maria ja temast aasta noorem Katherina veel vallalised, aga mehelemineku eas.

Järgmise päeva õhtul, kui merehädalised olid laevaõnnetusest juba tublisti toibunud ning nende riided ja parukad korda seatud, kaeti Kunda mõisa suurde saali vägev laud; kohale olid kutsutud ka muusikud, sest mitte kunagi varem ei olnud möldritest pärineval Tallinna kaupmehel olnud juhust kostitada nii omapärast ja suursugust seltskonda.

20. oktoobril 1635 sisenes Narva teed pidi Tallinna pikk ja pidulik tõllavoor. Kõige ees sõitis aisakellade tilisedes kaks suurepärast, rohkete ilustuste ja värvikirevate tupsudega kaunistatud ning kallite rakmetega ehitud kuuehobusetõlda. Need suursugused hoburakendid oli Johann Möller üürinud Toompea aadlikke teenindavatest tallidest ekstra selleks puhuks. Esimeses tõllas istusid avatud kardinatega tõllaakende taga Philipp Crusius ja Maria ning teises tõllas olid tihedalt teineteise kõrval istet võtnud Adam Olearius ja Katherina. Tegemist oli Moskoviitiasse teel olnud Schleswig-Holsteini hertsogi saatkonnaga, mille teekonna katkestas õnnetu, aga siiski õnneliku lõpuga laevahukk Soome lahes. Johann Möller oli kutsunud kogu saatkonna jõuludeks oma suurde ja jõukasse Tallinna majja, mis asus Väike-Karja tänava läheduses. Nagu tänava nimetusestki nähtub, polnud see just väga esinduslik koht. Maikuust oktoobrini ajasid karjapoised igal hommikul mööda Suur-Karja ja Väike-Karja tänavat kariloomi mereäärsele luhale ja õhtul jälle sama teed tagasi. Seetõttu kostus tänavalt alatasa lehmade ammutamist ja lammaste määgimist ning karjapoiste hõikeid ja piitsaplaksatusi. Ka oli tänav võrdlemisi hoolitsemata ja “lehmakooke” täis. Igavene häda oli ka sigadega. Kuigi loomi võisid Revalis pidada ainult need linnakodanikud, kellel oli maja ümber korralik hoov, pääsesid sead alatasa hoovist välja ning kolasisid mööda tänavaid ja turuplatse; mõni seikles isegi Raekoja platsile, pidamata raehärradest midagi ja reostades Raekoja võlvialuseid. Johann Möller oli oma maja asukoha valinud

tulevikutunnetusest lähtuvalt, sest all-linn kasvas ja laienes jõudsalt ning Suur-Karja ja Väike-Karja tänavad asusid juba mõne aastakümne möödudes all-linna südames.

Kutsudes kõrged välismaised härrasmehed oma linnamajja, olid vanal Johann Mölleril ka teised, seekord küll mitte ärialased plaanid, sest nagu eespool öeldud – kaks tütrest pesamuna olid jõudnud meheleminekuikka. Merest olid üles korjatud mitte ainult laevahuku üleelanud Schleswig-Holsteini hertsogi saadikud, mis praktilise meelega Johann Möllerile ei omanud erilist tähendust, vaid kaks suurepäraselt välismaist väimehekandidaati. Taolist asjade kulgu ennustasid mitmed märgid: tütarde ärevus, sagedased punastamised, seletamatult uje olek ning kahe härrasmehe kõrgendatud tähelepanu neile – kõik see ei jäänud armastatud tütarde käekäigu pärast muretsevale isale märkamatuks.

Laevahukust pääsenud saatkond jõudis Tallinnasse ja seadis ennast sisse Johann Mölleri majja. Siin veedeti jõulud, võeti vastu uus aasta ja seejärel suundus saatkond uuesti teele, et asuda täitma oma ülesannet – jõuda Moskvasse ja sealt edasi Pärsiasse. Koos saatkonnaga asus teele ka Adam Olearius. Philipp ei suutnud lahkuda oma imekaunist armsamast – ta jäi Tallinna ja abiellus Mariaga, omandades ühtlasi Johann Mölleri koduväi ja pärija staatuse, saades hiljem Tallinnas kahe maja omanikuks.

Õige varsti astus Philipp Crusius Eestimaa rüütelkonna teenistusse. Ta näitas teenistuses üles usinust, suurepäraseid juriidilisi teadmisi ja annet seadusekogude koostamisel. Ta koondas seni erinevatesse õigusaktidesse laialipillatud, Eestimaal maa omandamist, valdamist ja kasutamist reguleerivad Rootsi Kuningriigi seadusesätted kokku, kodifitseerides sellega Eestimaa maaõiguse.

Rootsi kuninganna Kristiina hindas kõrgelt Philipp Crusiuse tegevust Eestimaal, tema poolt teostatud Eestimaa maaõiguse kodifitseerimist ning tõstis ta 1649. aastal aadliseisusesse. Philipp Crusius sai uueks perekonnanimeks Krusenstjerna, tema vapil oli käsi vibuga. Aastatel 1662-1669 oli ta Rootsi kuninglikuks asehalduriks Eestis.

Kuninganna Kristiina kohta võiks öelda palju häid sõnu. Ta oli oma aja haritumaid naisi, kunsti ja kirjanduse metseen. Olles oma isa, Gustav II Adolphi andekas tütar ja mõistlik valitseja, andis ta Tallinnale ja Tartule

kaubandussoodustusi, lisaks sellele sai Tartu 1646. aastal omavalitsusliku privileegi.

Sajand pärast vaarisa aadliseisusse tõusmist abiellus 25-aastane poja-pojapoeg Johann Friedrich imearmsa Christina Friederike von Tolliga ning noorpaar seadis ennast sisse perekonnale kuuluvas Hagudi mõisas Raplamaal. Abielupaaril sündis kogunisti viis tütart ning alles kahekümne abieluaasta järel, 1769. aastal ka poeg Karl Friedrich ning aasta hiljem, 19. novembril 1770 sündis kustumatu armastuse viljana pesamuna Adam Johann, täisnimega Adam Johann von Krusenstern.

* * *

1780. aasta kevad oli Hagudis varajane. Esimesed maipäevad olid soojad ja päikesepaistelised. Päike oli meelitanud mõisapargi kased hiirekõrvu, aasad olid kattunud helerohelise vaibaga. Puudel ja põõsastes vidistasid linnud. Õuest kostus talumeeste eestikeelset jutukõminat ja vankrite põrinat mõisavahelisel teel.

Adam Johann istus klassitoas ja luges prantsusekeelset raamatut. Koduõpetaja oli asetanud joonlaua raamatu vahele ja andnud range korralduse – toast mitte enne lahkuda, kui Adam on jõudnud oma lugemisega joonlauani. Kuid kümneaastase Adam Johanni hing kippus välja, mõisa õuele, kus elu oli juba varahommikust peale saanud sisse oma täie hoo. Raamatu tegelased aga arutlesid pikalt ja lõputult, väikese Adam Johanni meelest täiesti ebahuvitavate, tühiste ja igavate asjade üle. Järsku kuuldus akna tagant krabistamist ja seejärel vaatas aknast sisse Adami sõbra Jüri ümmargune, juba tublisti päevituda jõudnud näolapp. Jüri põõritas akna taga silmi ja tegi näogrimasse, andes Adamile märku, et see jätaks oma raamatu ja tuleks õue. Adam lükkas akna paokile ja Jüri pistis oma sassis pea sisse.

“Adam, ma leidsin viinaköögi tagant tohutu suure tõrrekaane, veeretasin selle tiiki. See kannab isegi kahte meest,” rääkis Jüri õhinal. Kuigi aidamehe poeg Jüri oli Adamist kaks aastat noorem, oli ta väga toimeka ja ettevõtliku olemisega, mõeldes pidevalt välja igasuguseid seiklusi ja ettevõtmisi. Sageli sai ta selle eest tõrelda, vahel isegi vitsa, aga see tema hoogu ja ettevõtlikkust ei kahandanud.